

”Det finns ingen föreskriven tolkning.”

En intervjustudie om
bibliodrama som metod att tolka Bibeln.

Frida Hellsing

Grundkurs Bibliodrama
2009 – 2011
Lidingö Utbildningscentrum

Förord

”I en värld full av kosmiska under ser barnet det vi inte ser. Ett löv som en vindpust gjort sönder blir en ängel som skrattar och ler. ’Ser du änglarna, pappa, som dansar? Hör vilken vacker musik!’ ropar barnet och spelar på harpan med strängar av garn på en spik. Men vi ser inte lekarnas mönster, vi hör inte låtsasmusik. Vi har bommat till våra fönster mot glädjen som var så unik. Så dansa med änglarna, dansa mitt barn. Lek medan lekarna finns. Sjung till din harpa med strängar av garn, så länge du sångerna minns. En dag skall du finna att alla är barn i en större men klarare lek, där alla får dansa bland änglar och garn där ingen har tid med nåt svek.”

(P. Harling, ur: *Psalmer och Sånger* nr 702)

Innehåll:

1. Inledning	s. 4
2. Presentation av intervjupersoner	s. 7
3. Resultatbeskrivning	s. 9
4. Mina reflektioner om bibliodrama som hermeneutik i praktiken	s. 20
5. Sammanfattning och mina slutsatser	s. 25
6. Referenslitteratur	s. 27
7. Bilaga - Intervjufrågor	s. 28

1. Inledning

Det var med stor glädje och nyfikenhet som jag upptäckte bibliodrama. I sin kanske kortaste definition innebär bibliodrama ”att läsa Bibeln med hela kroppen” (Engvall 2003). Det handlar om att i grupp utforska bibeltexter med hjälp av drama och andra kreativa metoder. Redan innan mitt första möte med bibliodrama hade jag prövat på att levandegöra Bibelns berättelser genom att gestalta och dramatisera, fantisera och leva mig in. Men då har tyngdpunkten ofta legat på att förmedla dessa berättelser till en publik. Men det dramatiska arbetet kan vara större än så, processen är mer än själva framförandet. Det handlar om att gå in i en text och utforska den, gräva i den, vända och vrida, söka nya perspektiv. Jag har varit mycket fascinerad över denna process, då drama får vara ett verktyg för att levandegöra bibliska texter och möta dem med kropp, känslor och sinnen. Ja, med hela mig. Den upplevelsen ger upphov till en viss typ av förståelse och tolkning, anser jag. Bibliodrama erbjuder ett forum för den här typen av bibelläsning.

Det slutarbete som föreligger är egentligen en omarbetad version av en uppsats jag skrev inom ämnet Dramakommunikation våren 2010. I det arbetet beslöt jag mig för att söka upp ett antal bibliodramaledare för intervju och på så sätt ta reda på vad som är utmärkande för bibliodrama som hermeneutisk metod. Syftet var alltså att undersöka vad bibliodrama har för betydelse för en bibeltolkning. De övergripande frågeställningarna jag utgick ifrån var:

- Vad är utmärkande för bibliodrama som hermeneutisk metod?
- Vad betyder den hermeneutiska aspekten av bibliodrama för bibliodramaledare?

Genomförandet av uppsatsarbetet har varit väldigt lärorikt för mig. Med fokus på tolkningsfrågan har jag fått en ökad förståelse för den bibliodramatiska processen som helhet. Jag vill i det här arbetet dela med mig av de intervjuer jag genomförde, samt de slutsatser jag kom fram till.

(Eftersom min tidigare uppsats är skriven inom ämnet dramakommunikation är drama det bibliodramatiska element som hamnar i fokus, jämfört med andra estetiska arbetsätt.)

1.1 Förklaring av begrepp

Jag vill inledningsvis ge en förklaring av några begrepp som är centrala för uppsatsen. Orden drama, bibliodrama och hermeneutik har alla en bred innebörd och därför ges en definition av begreppen utifrån hur de kommer att användas i studiens sammanhang. Det ges också en förklaring av ordet exegetik.

1.1.1 Drama:

Själva ordet drama betyder handling eller skådespeleri. Det kan dels syfta till en litterär genre, och dels ses som ett bland flera konstnärliga element i en teaterföreställning och därmed som en del av teaterkonsten. Utifrån en bred definition av begreppet drama kan det vara svårt att dra en tydlig gräns mellan å ena sidan drama och å andra sidan till exempel lekar och religiösa ritualer (Nationalencyklopedin 1991).

För att mer tydligt definiera drama så som det framträder i den här uppsatsen kan begreppet förklaras som en typ av metod där deltagarna genom rollimprovisationer och påföljande reflektion kan nå ny insikt, alltså en typ av pedagogisk metod. Gavin Bolton skiljer mellan den typ av dramaaktivitet som handlar om att *vara* och ge efter för upplevelsen, och den typ av drama och teater som mer handlar om att *beskriva* eller visa upp någonting för en publik (Bolton 2008). I uppsatsen syftar begreppet till den dramaaktivitet som sker i grupp, utan syfte att visas upp för publik.

1.1.2 Bibliodrama:

Bibliodrama är en metod genom vilken man utforskar bibeltexter. I läsningen inkluderas människans tankar, känslor, sinnen, kropp och personliga erfarenheter. Bibliodrama är egentligen inte *en* metod, utan flera. Man kan använda sig av rörelse och dans, gestaltning, improvisation, lek, rollspel, musik och sång, färg och form, skriva dikter eller brev med mera. Även gruppen är ett viktigt inslag och samtal har ofta en given plats. Bibliodrama ska vara kroppsrelaterat, estetiskt och teologiskt (Engvall 2003). Gerhard Marcel Martin beskriver bibliodrama på följande sätt:

A complete bibliodramatic process always consists of several units and often lasts for several days. The approach is “holistic”, because body-related, aesthetic, and theological work is an indispensable element of bibliodrama. Bibliodrama is based on

physical exercises, meditation, and methods borrowed from humanistic psychology and play and theatre pedagogy. (Krondorfer 1992 s. 86)

Bibliodrama behöver inte nödvändigtvis ha med bibeltexter att göra, utan kan behandla vilken text som helst. Men i den här uppsatsen berörs endast den typen av bibliodrama som utgår från Bibelns texter.

1.1.3 Hermeneutik:

Ordet hermeneutik betyder tolkningskonst, tolka, förklara, utlägga, uttyda. Inom teologi, rättsvetenskap och klassisk filosofi har hermeneutiken uppfattats som ett antal regler som gör det möjligt att tolka en text på bästa möjliga sätt. Schleiermacher talade om en dubbel cirkel- eller spiralgång i all textförståelse: 1) tolkning från textens detaljer till dess helhet och omvänt; 2) tolkning från vår egen referensram till texten och omvänt (Nationalencyklopedin 1992). Runa Patel och Bo Davidson skriver att under 1600- och 1700-talet var hermeneutiken en metod för tolkning av bibeltexter, men senare kom man att tillämpa metoden på icke-religiösa texter.

Hermeneutik betyder ungefär tolkningslära och är numera en vetenskaplig riktning där man studerar, tolkar och försöker förstå grundbetingelserna för den mänskliga existensen. (Patel & Davidson 2003, s 28)

I den här uppsatsen syftar hermeneutik till den ursprungliga innebörden, att studera, tolka och försöka förstå bibeltexter.

1.1.4 Exegetik:

Exegetik betyder förklarande eller förklara. Det handlar om en metodisk uttolkning av en text och tillämpas särskilt om bibelvetenskapen. (Nationalencyklopedin 1991)

Exegetik är det noggranna, systematiska studiet av Skriften vars syfte är att få fram dess ursprungliga betydelse. Det är i egentlig mening ett historiskt studium. Det handlar om att försöka höra och förstå budskapet så som den ursprungliga mottagaren skulle ha uppfattat det. Alltså att försöka förstå vad det ursprungliga syftet med Bibelns ord var. (Fee & Stuart 1997, s 20)

Jämfört med hermeneutiken är exegetiken mer ett historiskt studium som fokuserar på där och då, medan hermeneutiken som helhet även inkluderar här och nu.

2. Presentation av intervjupersoner

Här följer en kort presentation av var och en av de sex personer som jag har intervjuat. Jag har av etiska skäl valt att ge dem fiktiva namn för att stärka deras anonymitet.

Klas är pastor och har de senaste åren arbetat som utbildningsstrateg inom ett frikyrkosamfund. Han har bland annat arrangerat olika kurser och i vissa fall själv varit med och lett. Klas kom i kontakt med bibliodrama via sin arbetsplats och fick möjlighet att gå en tvåårig bibliodramaledarutbildning som fortbildning, vilken bland annat innebar en del praktik. Han påpekar flera gånger under intervjun att han ännu inte hunnit få så mycket erfarenhet av att leda bibliodrama. Intervjun med Klas varade omkring 1 timma och ägde rum i hans hem en söndag kväll i december 2009.

Gunilla är utbildad psykodramatiker och arbetar numera som egen företagare. Hon kom i kontakt med bibliodrama första gången under sin utbildning vid Uppsala Psykodramainstitut. Gunilla använder ofta psykodramatiska metoder då hon leder bibliodrama och hon har bland annat varit med och lett en bibliodramagrupp som utbildningsprojekt. Projektet varade mellan år 2000 och 2004. Utöver det arbetet har Gunilla bland annat lett bibliodrama för att inspirera konfirmationsledare att arbeta bibliodramatiskt med sina konfirmandgrupper. Gunilla har även en lärarutbildning inom svenska och religion, men har inte arbetat som lärare så mycket. Hon är däremot väldigt pedagogiskt intresserad och har, enligt henne själv, alltid varit intresserad av teologiska frågor. Intervjun med Gunilla ägde rum en förmiddag i januari 2010, då vi träffades hemma hos henne. Intervjun resulterade i ca 1,5 timmes inspelat material.

Peter har arbetat som pastor i över tjugo år och även haft en anställning vid Sveriges Kristna råd, där han arbetat med fängelsesjälavård. Peter kom i kontakt med bibliodrama på en konferens på Lidingö folkhögskola och började sedan arbeta med bibliodrama i sin hemförsamling. Med tiden har han fått kontakt med flera personer som arbetar med bibliodrama, både i Sverige och runt om i Europa, och han har varit med som ledare i många olika sammanhang. Mellan 2003 och 2007 gick Peter en treårig bibliodramaledarutbildning vid Evangelische Akademie i Hamburg och har sedan själv varit med och startat upp en

ledarutbildning i Sverige. Intervjun med Peter ägde rum i samband med att vi åt lunch på en restaurang en tisdag i januari 2010. Intervjun varade i omkring 45 minuter.

Lennart är pastor och har undervisat på en teologisk högskola. Han har även jobbat med undervisning på ett administrativt sätt. Lennart har arbetat med gestaltning av bibeltexter sedan slutet av 1970-talet, då han jobbade som studentpastor. Han har även arbetat med rollgestaltning och bibeltexter i samverkan med St. Lukasstiftelsen. 1990 kom Lennart i kontakt med ett bibliodramanätverk i Sverige, och har varit med där sedan dess. De bibliodramasammanhang som Lennart varit med i de senare åren har varit mer pedagogiskt än terapeutiskt inriktade, vilket han uppskattar. Intervjun med Lennart ägde rum en förmiddag i januari 2010, på hans tidigare arbetsplats. Intervjun varade i ca 50 minuter.

Nina arbetar som folkhögskollärare sedan 1992. Hon undervisar på en fritidsledarutbildning, på en diakonal utbildning och på en linje där man arbetar med tro och livsfrågor i kombination med estetiska ämnen. Hon är fritidsledare från början och har arbetat med barn och ungdomar inom kyrka och församling. Nina kom i kontakt med bibliodrama 1995 då hon åkte på en nordeuropeisk konferens i Bad Segeberg, utanför Hamburg. Här fick hon uppmaningen att göra någonting för bibliodrama i Sverige. Utöver att integrera bibliodrama i undervisningen på folkhögskolan har hon lett flera workshops, fortbildning för pastorer och startat en tvåårig bibliodramaledarutbildning i Sverige som nu går för tredje gången. Intervjun med Nina ägde rum på hennes arbetsplats en tidig eftermiddag, januari 2010. Intervjun resulterade i inspelat material på omkring 1 timma och 20 minuter.

Britt är dramapedagog och arbetar som folkhögskollärare. I sitt arbete använder hon drama som pedagogiskt verktyg i flera kurser. Hon arbetar även som föreståndare för en internationell kurs på skolan, där de arbetar med globala frågor och mission och bistånd. Första gången Britt kom i kontakt med bibliodrama var när hon åkte på en konferens i Bad Segeberg i Tyskland. Hon tog genast till sig metoden och har låtit den inspirera hennes arbete på ett genomgripande sätt. Britt har även lett en hel del bibliodramaworkshops. Intervjun med Britt ägde rum en dag i januari 2010. Vi träffades i ett grupprum på skolan där hon arbetar och samtalande i lite mer än 1 timma.

3. Resultatbeskrivning

Här nedan följer en beskrivning av vad som framkom i intervjuerna med bibliodramaledarna om den hermeneutiska aspekten av bibliodrama.

3.1 Omständigheter och förutsättningar

Det finns vissa förutsättningar och omständigheter som påverkar den bibliodramatiska processen och tolkningen som växer fram. I ett bibliodrama bör det finnas två ledare, som tillsammans har bred kompetens, både teologisk, estetisk, pedagogisk och terapeutisk. Den ideala storleken på en bibliodramagrupp är mellan 12 och 16 personer. De intervjuade ledarna anger inte någon särskild målgrupp, utan menar att bibliodrama passar för i stort sett alla sammanhang, bara man ser till att anpassa metoden utifrån kunskap, behov och förmåga hos deltagarna. Lennart menar att det finns en poäng med att genomföra bibliodraman i kyrkliga sammanhang, för att man då på ett naturligt sätt håller kontakten med den kristna traditionen. Klas förklarar att han tror att bibliodrama lämpar sig både för den som är van vid bibeltexter och den som är mera ovan. Ledarna anser det mycket viktigt att bibliodramat sker i en trygg miljö med ett öppet och tillåtande klimat. Det bör också finnas gott om tid för processen som helhet, inte minst för att ge utrymme för reflektion och grupplyssnande. Deltagarna bör vara nyfikna på att utforska Bibelns texter, vara villiga att jobba med kreativa metoder och dessutom vara beredd på att andra tolkar annorlunda än de själva. Det går att utforska i stort sett vilken text som helst, men de berättande texterna, till exempel liknelser eller myter kan vara enklare att arbeta med, eftersom de innehåller tydligare händelser och karaktärer än vad exempelvis mer läromässiga texter gör.

3.2 Text och tolkning

En gemensam inställning hos de intervjuade ledarna är att bibliodrama bör ses som en kompletterande metod till annan typ av mer intellektuellt bibelstudium. De föreslår dessutom att exegetiken kan få vara en del av bibliodramaprocessen, antingen genom att man lägger in ett exegetiskt pass där man samtalar och funderar kring till exempel historiska omständigheter, eller genom att ge tillgång till referenslitteratur i bibliodramarummet. Lennart förklarar att man tidigare i bibliodramanätverket nästan betraktade de exegetiska frågorna

som onödiga. Men, säger han, de exegetiska frågorna är mycket viktiga och man bör inte betrakta den bibliodramatiska metoden som självtillräcklig. Det går att använda sig av mer traditionella metoder att studera Bibeln även inom bibliodramats ram. Dock är det sällan detta som står i fokus. Vilka frågor som dyker upp i ett bibliodrama beror på gruppen, gruppens kunskap och individernas behov. Det är frågor som finns hos människan och i samhället och som väcks av texten. Ofta är det frågor av existentiell karaktär ”Var kommer jag ifrån?”, ”Vart är jag på väg?”, ”Finns Gud?” och tidlösa teman som tro, död, födelse, sexualitet, våld, liv, tillit, kärlek, rättvisa och familj. Det kan handla om hur vi ser på Gud och Jesus. Nina ger exempel på mer grundläggande frågor som för henne är centrala i det bibliodramatiska arbetet: ”Spelar Bibelns texter någon roll?”, ”Vad är evangelium?”, ”Hur blir evangeliet verklighet?”, ”Hur blir ordet kött?”

Inom bibliodrama arbetar man med en bred förståelse av texten. Det vita utrymmet mellan orden är lika viktigt som de svarta bokstäverna. När man läser mellan raderna på det här sättet ges stort utrymme att utforska också sådant som texten inte talar så mycket om, det som finns under ytan. Texten är också det osagda, det outtalade. Den uppstår i tystnaden och rörelsen. På så sätt förändras texten, den kommer in i ett skeende, den blir till en gestalt, en motpart eller en medpart, som en person vi har en relation med. Klas beskriver det som att textens topografi framträder. Man upptäcker textens toppar och dalar, eller mörka och ljusa sidor. Det sker framförallt genom långsameringen som man ägnar sig åt i bibliodrama. Klas beskriver det som att man nästan idisslar texten på olika sätt. Man plockar ut enskilda ord och använder sin känsla för att se: Vad är det här ordet laddat med för känsla, erfarenhet och innehåll? På så sätt framträder texten på ett nytt sätt. Även Gunilla menar att bibliodrama fyller texten med känslomässigt innehåll. Texten djupnar och man upptäcker saker som man inte upptäckt förut. En text som vi trodde att vi kände till ganska väl, och som vi trodde att vi förstod kan bli helt obegriplig. Just att komma bort ifrån våra förutfattade meningar om texten är något som de intervjuade ledarna värdesätter mycket. Genom bibliodrama så hittar deltagarna det oväntade och det oförutsägbara i texten. En viktig del av bibliodramat är att inledningsvis plocka sönder texten, för att göra den oigenkännlig. Britt förklarar att det finns en poäng med att man i bibliodrama lägger förförståelsen åt sidan och undersöker texten från helt andra perspektiv.

”Min tanke är i alla fall att plocka sönder texten först va. Lite så. Man skakar om deltagarna lite. För det är ju... Texten är ju också väldigt laddad för många va. Och om man då plockar sönder den, och inte gör den igenkännlig, så tvingas man på nåt sätt att hitta nya sätt att närma sig den sen. Och, och då blir det ju också deltagarnas egna, på nåt vis, behov och erfarenheter som styr hur man plockar ihop den sen va.”

För att det ska bli ett bibliodrama krävs tre viktiga moment: kroppslig uppvärmning, kreativt arbete på den inre och yttre scenen, samt reflektion. Alla dessa delar bidrar till tolkningen. Det hermeneutiska skeendet är en helt integrerad del av bibliodramaprocessen. Peter förklarar:

”...att allt arbete med texten, så fort vi läser texten första gången så börjar man ju tolka den, processen drar ju igång. Vi betonar på lite olika sätt när vi läser och, det är olika om man läser med en mansröst eller kvinnorröst. [...] Bara du ser texten, alltså hur den ser ut när du läser den, eller om den är skriven med areal eller times new roman så händer nånting tror jag hela vägen. Det är det jag tror är spännande. Bara själva utseendet på texten, pappret och doften från pappret, doften i rummet... allt är alltid med i en tolkning av texten. [...] Jag skulle vilja säga att så fort man går in i bibliodramarummet så, så tolkar man texten.”

Lennart förklarar att alla övningar i bibliodrama är hermeneutiska även om deltagarna eller ledarna inte uttryckligen ställer tolkningsfrågor. När en individ eller grupp väljer att göra något i en övning så gör de ett val och där med en tolkning. På så sätt är det hela tiden en slags tolkning, fast man kanske inte säger att ”nu tolkar jag den här berättelsen på det här sättet”. Tolkningen är således en integrerad del av bibliodramat, men ändå inte alltid uttalad. Alla frågor är möjliga att ställa. Vissa frågor får man svar på, men samtidigt genereras nya. Det är inte säkert att deltagarna upplever att de kommer fram till någon sammanhängande tolkning. Det är mer så att var och en hittar ett personligt förhållningssätt till texten. Gunilla uttrycker att man kanske inte kommer fram till en tolkning och förståelse under bibliodramat, eftersom det är först senare man vet vad som hänt. Det kan ta lång tid, flera dagar eller månader att bearbeta det man varit med om. Britt ser bibliodramat som en parallell process som berikar när man går tillbaka till texten i andra sammanhang, exempelvis när man hör texten läsas på en gudstjänst. Orden har fått nytt innehåll och man har hittat kopplingar till sitt eget liv.

Ett utmärkande drag för bibliodrama som hermeneutisk metod är mångfalden av angreppsvinklar och att hela människan, kropp och själ får vara med. Vi kommer åt andra saker genom mångfalden av metoder, än om vi bara skulle reflektera och tänka. Olika metoder passar olika personer och varje metod kan hjälpa den enskilde deltagaren att se

ytterligare en nyans av texten. Om vi till exempel läser en text som innehåller ordet ”gå” kan vi få utforska gåendet i kroppen. Vi prövar olika sätt att gå och känner efter hur det känns. Utifrån en fysisk upplevelse får orden en helt ny innebörd. De fylls med känslomässigt innehåll. Just den fysiska aspekten, att förkroppsliga texten är enligt Britt och Gunilla en viktig anledning till att vi kommer djupare i arbetet med bibeltexter genom det bibliodramatiska arbetssättet jämfört med om vi bara tänker och reflekterar kring en text. Britt förklarar:

”Det är när jag gör det med hela min kropp, inte bara reflekterar, och sitter och diskuterar, så kommer en annan förståelse från mitt inre jag. Och med den, ska jag säga, kroppserfarenhet som jag bär med mig i kroppen som jag inte kommer åt om jag inte får röra kroppen.”

Gunilla ger uttryck åt liknande uppfattning. Hon förklarar att det är viktigt att se att kropp och själ är ett och inte kan skiljas från varandra. Just därför är bibliodrama så viktigt. Om man bara reflekterar blir mötet med bibeltexten allt för ensidigt och man går miste om de erfarenheter och kroppsminnen som ligger gömda i kroppen. Genom att använda kroppen väcks mycket i människan till liv. Gunilla sätter också stort värde på mångfalden av metoder vilka ger oss nya associationer och nya tankar, vare sig vi målar, lyssnar på musik eller om vi dansar eller dramatiserar. Mångfalden gör att vi kommer åt andra saker än om vi bara skulle reflektera eller tänka över någonting vilket gör att bibliodramat kommer längre som hermeneutisk metod. Britt betonar ändå att det är viktigt att inte planera in för många moment. Det är lätt att känna som ledare att man vill ge deltagaren så många perspektiv som möjligt, men för att vi verkligen ska komma på djupet i texten kan det vara bättre att skala av. Bibliodramat handlar mycket om att dra ner på tempot, att långsamera. Bibliodrama är en typ av process och behöver få ta tid. Inte minst för att reflektionen ska kunna ske.

Peter beskriver det som att man i bibliodramat använder sig av en omvänd pedagogik – ”learning by doing”. Bibliodramagruppen utgår inte från några färdiga teorier, utan genom att prova först och reflektera sen upptäcker man något nytt och går utanför de egna förväntningarna.

Flera av ledarna menar att en viktig del av bibliodramats tolkningsfunktion handlar om att utforska själva tolkningsprocessen, och inte bara texten. Nina förklarar att bibliodramat

tydliggör alla aspekter av tolkningen – kroppen och sinnena, gruppen. Deltagarna blir uppmärksammade på olika tolkningskonflikter och sitt eget förhållningssätt till texten. Dessa bitar: tolkningskonflikterna, subjektiviteten, kroppen med mer är särskilt tydliga inom det bibliodramatiska arbetet, även om de förekommer i samma utsträckning också inom mer traditionella bibelstudier.

3.3 Dramatisering

Drama är en vanligt förekommande metod när man arbetar bibliodramatiskt. Genom dramat får deltagarna med sig själva och andra gå in i en text vilket ger möjlighet att uppleva hur Bibelns personer kan ha känt och tänkt. Detta ger tillfälle för identifikation. Lennart ser denna identifikation som viktig för människans gudsupplevelse:

”Om man går in i en roll, gestaltning av en roll så uppstår en ny slags varseblivning. Alltså att man kan varsebliva på ett nytt sätt. Ungefär som... när Jesus mötte Petrus. Går man in i Petrusrollen då öppnar man sig för ett... Vad säger man? Man får en varseblivningsberedskap, som gör att man kan uppleva Guds roll in i vår tid.”

Klas förklarar att deltagarna också kan placera in sig själva i de bibliska berättelserna och fundera kring sitt eget förhållningssätt till händelserna som det berättas om och deras eget förhållningssätt till de bibliska personerna. Som exempel lyfter Klas fram texten om när Jesus rider in i Jerusalem i anslutning till påskfirandet. Deltagarna kan då fråga sig: ”Vart står jag i förhållande till Jesus där han sitter på åsnan nu? Är jag nära eller långt borta?”

En annan viktig funktion med dramat är att skapa perspektiv på texten utifrån olika karaktärer. Om man till exempel intervjuar en karaktär i texten kan man få helt annan inblick och upptäcka sådant som man kanske inte lagt märke till tidigare i texten. Man kan i dramat också låta hela händelsen ta en annan väg. Man kan bryta händelseförloppet och låta deltagarna dramatisera vad som hade hänt *om...*

I dramaaktiviteten engageras hela människan, och Gunilla förklarar att det är just därför dramat i bibliodramat blir så verkningsfullt. När deltagarna går in i roll är det hela deras jag som krävs: kropp, fysik, rörelse, tankar och känslor. Peter uttrycker liknande tankar och menar att när man går in i en roll så spelar man rollen utifrån sin egen förståelse och sitt eget liv. På så vis är bibliodramat en process som verkar väldigt personligt.

3.4 Det tolkande subjektet

Bejakandet av subjektet, att deltagarens egen erfarenhet tillmäts så stor betydelse, ser ledarna på många sätt som en styrka. Genom den bibliodramatiska processen hittar deltagarna kopplingar mellan texten och sitt eget liv, vilket gör att angelägenhetsgraden för bibeltexterna ökar. Bibelns texter återkommer rätt in i livet och visar sig angå personen. De frågorna som uppstår i mötet med texten kommer ur de behov som finns hos deltagaren. Gunilla talar om deltagarens inre som utgångspunkt och riktning för tolkningen:

”Det som är fascinerande med bibliodrama det är att min egen erfarenhet tillmäts så stor betydelse när jag tolkar texten. Därför att texten går ju rakt in i mitt eget liv, det jag bär med mig från mitt tidigare liv, mina erfarenheter, mina känslor, mina tankar är ju det som styr hur jag upplever den här texten. Och i regel brukar det va så att dramat till slut handlar om just den fråga som jag just nu har så svårt med och som jag jobbar så stenhårt med själv. Den aktualiseras på ett eller annat sätt. Det slår aldrig fel alltså. Det slår aldrig fel att den kommer upp. [...] Så det blir ett väldigt personligt tilltal. Och det spelar ingen roll vilken text du har så får du precis det som du behöver just då.”

På många sätt blir därför bibliodramat lika mycket livstolkning som texttolkning, även om deltagarna själva har möjlighet att påverka vilket fokus de vill ha. Det subjektiva och det personliga får mycket stark genomslagskraft. Ibland på bekostnad av texten. Klas förklarar att han ibland har upplevt att tolkningen som framkommer i bibliodramat blir för bekräftande gentemot deltagaren. Att det mer är texten som förändras, än att deltagarna låter sig utmanas av texten:

”Ibland har jag en känsla av att texten betyder... ganska lite för vilken slutsats man kommer fram till. [...] Jag kan ändå tycka att bibliodrama är också en viktig metod att tolka bibeltexter och inte bara tolka mitt eget liv. Och med den begränsade erfarenheten jag har så kan jag ändå tycka att ibland så tror jag att det inte hade spelat någon roll vilken text man hade haft. [...] Det jag själv kan tycka det är att det har varit ett ganska, ett ganska individualistiskt perspektiv i dom tolkningar som jag har sett. Alltså, det är jag och det är mitt liv och min relation till Gud. Men samhället då? Alltså vad säger det här om krafter i vårt samhälle eller politiska ställningstaganden eller mönster som jag tycker är destruktiva i världen. Det tycker jag, eller det funderar jag mycket på hur bibliodrama kan vara ett redskap för att se och analysera också det. Så att det inte blir så jätteindividualistiskt.”

En av orsakerna till att man sällan når det samhälleliga perspektivet ser Gunilla i att man inte har nog med tid för att distansera sig från sina känslor innan man går in i reflektionen. Därför, menar hon, stannar man ofta i det individualistiska perspektivet.

Sammanfattningsvis ser ändå de intervjuade bibliodramaledarna det som en styrka att bibliodramat ger en mer personlig tolkning än vad en rent intellektuell bearbetning ger.

3.5 Gruppen

Den tolkning man kommer fram till genom bibliodramat når man dels genom sitt eget inre arbete, både den känslomässiga, erfarenhetsmässiga och intellektuella bearbetningen, och dels genom att lyssna in de andra i gruppen. Flera av ledarna betonar att just det breda spektrum av tolkningar som man får genom gruppen är en av bibliodramats allra största förtjänster.

Reflektionen är en viktig del av bibliodramat och hjälper gruppen att komma vidare, att komma längre. De gemensamma upplevelserna man gör i gruppen ger ny laddning åt orden när man börjar samtala igen. Genom att utföra övningarna tillsammans har gruppen en gemensam grund, om än med individuella bidrag.

Det uppstår ett spännande möte med andra som tänker annorlunda kring texten. Lennart förklarar att all bibeltolkning bör ske socialt, och även att det sociala inte är något unikt för bibliodrama så menar han att det i alla fall blir tydligare än i andra sammanhang. Också Nina talar om gruppen som en viktig aspekt av tolkningen som synliggörs i bibliodramat. Det blir tydligt att vi dels finns till som oss själva men också som en del i en grupp eller ett större sammanhang. Ofta leder detta till att olika tolkningskonflikter blir synliga. I det här sammanhanget är det viktigt att allas tankar och erfarenheter värdesätts lika. Det är ledarens skyldighet att se till att ingen får större utrymme än någon annan utan att det blir en demokratisk fördelning av ordet. Detta sker genom att var och en får tillgång till lika stort talutrymme, och att en talar åt gången, medan alla andra lyssnar. Och när vi befinner oss i ett lyssnande, där man inte får kommentera andra uppstår en unik form av kommunikation. Gunilla förklarar detta i följande citat:

”Jag upplever att det är så här att... i en grupp så hamnar man väldigt lätt i nån slags... Vad ska jag kalla det för? ... rivalitet. Vi rivaliserar om tiden, och vi rivaliserar om åsikter, och vi rivaliserar om uppmärksamhet. [...] Och för att undvika att man hamnar i konflikter och i den typen utav motsättningar som egentligen inte leder nånstans så har man den väldigt strikta formen där du talar utifrån dig själv i rundan. Men ingen får lov att kommentera vad du säger. Det skapar trygghet, men det tar också bort den här rivaliseringen. Och så lär vi oss att lyssna på varandra. Och när vi lär oss att lyssna på

varandra så sker det en dialog. [...] Jag prövar mig själv och jag ställer dom här frågorna. Och så händer nånting inom mig bara genom att jag lyssnar i en dialogisk situation. [...] Och det är det, tror jag, som skapar både tryggheten och som i längden också gör att vi kommer längre. Att vi inte behöver fastna i att försvara vår position. Utan att man både kan ge upp sin position, pröva nånting nytt och tänka som en annan, och tänka nytt tillsammans.”

Peter talar om bibliodramagruppen som en myndig församling, där alla tillsammans tolkar och ingen äger sanningen. Han benämner det som en styrka med bibliodrama som hermeneutisk metod, att det är en grupp som tolkar, och att det inte finns *en* sanning. Man söker inte efter någon objektiv tolkning, vilket ändå aldrig är möjligt att nå, utan man erkänner subjektets roll i väldigt stor utsträckning. Peter menar att bibliodramat blir ett ärligare sätt att möta texten eftersom subjektiviteten är mer uttalad.

Också Nina uttrycker uppskattning av den sociala aspekten av bibliodramat, där deltagarna tillsammans utgör en tolkningsgemenskap. Även Nina ser bibliodramagruppen som en myndig församling. Hon säger att det finns något uppkäftigt i bibliodramat, att tolkningsföreträdet inte är självklart.

3.6 Ett utmanande och tillåtande arbetssätt

Det bibliodramatiska textarbetet är på många sätt ett experimenterande och utforskande på ett väldigt konkret sätt. Lennart uttrycker det som att texten ibland behandlas lite brutalt. Deltagarna kan till exempel rent fysiskt undersöka vad som händer om de förändrar texten, om de klipper sönder den eller tar bort eller sätter in ord. Människor kan ha svårt för när Bibeln ibland behandlas vårdslöst. Men, förklarar Lennart, det handlar inte om att man har förlorat respekten för texten. Själv upplever han det tvärt om. Att det bibliodramatiska sättet att möta de bibliska texterna har gett honom en högre känsla för Bibeln. Och många får helt nya erfarenheter av texten, och nya erfarenheter av livet. Som ledare behöver man ändå ha förståelse för att vissa övningar kan uppfattas som brutala. Människor som deltar i ett bibliodrama bör också vara beredda på att andra tolkar annorlunda än de själva. Det kan vara svårt för människor att få sin tolkning ifrågasatt. Även Nina har träffat på människor som ibland blivit arga, ”så här får man väl inte göra med den här texten!?” Samtidigt förklarar hon att texten ju alltid finns kvar, vilket är en styrka. Detta ser också Peter som en trygghet. ”Eftersom texten förblir vad den är så kan jag göra vad jag vill med den.” Peter säger att han själv aldrig har upplevt att en text blivit våldförd. Flera gånger betonar han istället vikten av

att vara tillåtande mot deltagarna, och låta dem själva vara ansvariga för sin tolkning. Det finns hos bibliodramaledarna en stark tilltro till deltagarnas egen förmåga att tolka Bibelns texter. För Lennart hör detta samman med synen på människan som Guds medskapare.

”Gud är unik i den meningen att Gud har skapat själva skapandet. Men det finns ändå stort utrymme, anser jag, för människan att ta initiativ. Samarbeta med Gud va. [...] Bibliodrama är en bibelläsningprocess, i vilken människan inte bara är stilla och lyssnar utan är själv skapande, medagerande. Vilket jag tror, som teolog, är oerhört viktigt i vår tid va, att vi... Om Gud är skapare, så är vi medskapare. Annars så händer det ingenting.”

I det bibliodramatiska arbetet är tolkningsföreträdet inte längre självklart. Många människor är vana vid att andra tolkar Bibelns texter åt en. I en kyrka faller denna uppgift ofta på pastorn eller några få. Men i bibliodramat blir deltagarna myndigförklarade att själva göra sin tolkning. Nina ser att detta kan vara en väldigt stor utmaning för den enskilda deltagaren:

”Det är klart det kan göra det svårt för dig också. Du kanske har levt i en tolkning, och så plötsligt så har det ryckts upp och det kan göra ont. ’Kan man tänka så här också?’ Men då kanske det ändå var en nödvändig process, som egentligen finns där. Men du har inte vågat närma dig den.”

Därför är det viktigt att man som ledare har ett öppet förhållningssätt. Det finns inget färdigt svar eller tolkning som ska levereras till gruppen, utan ledarens uppgift är istället att möjliggöra för deltagarna att själv utforska texten på sina egna villkor och låta dem komma fram till sitt eget svar. Britt uttrycker att ledaren i någon mening kan styra tolkningsprocessen genom valet av övningar, och på så sätt initiera något. Men samtidigt vet man egentligen aldrig vart det tar vägen. Även Klas säger att ledaren har mycket lite möjlighet att påverka tolkningen, trots att det är ledaren som väljer övningar. Metoderna är väldigt öppna till sin karaktär och därför kan inte ledaren påverka tolkningarna som dyker upp i gruppen. Och det är viktigt att det inte finns något skuldbeläggande i bibliodramat att någon har tolkat texten fel.

Vår bibelsyn kan vara avgörande för om vi är villiga att gå in i ett bibliodrama. Gunilla tror att människor med konservativ och strikt rigid bibelsyn kan ha svårt för att släppa loss och att vara så öppna som bibliodramat tillåter. I bibliodramat får vi kritisera och visa motstånd mot bibeltexten, vilket inte en konservativ bibeluppfattning tillåter. Därför kan människor med en

väldigt konservativ bibelsyn ha svårt för att närma sig bibeltexten på ett så fritt sätt som man gör i bibliodrama. Bibliodrama tillåter oss att tolka precis som vi vill. Den totala öppenheten skulle kunna leda till att man upplöser det som man brukar kalla för kristen tro, risken skulle kunna vara totalupplösning. Men Gunilla förklarar att hon inte tror att det finns någon egentlig risk för det. Hon säger att ”metoden är teologi”. De grundläggande värderingarna i den kristna tron lyfts upp såväl i metoden som i texten.

Det är viktigt att ha respekt för texten. Samtidigt är det ingen som censurerar din egen reaktion mot texten. Det bibliodramatiska arbetet innebär att vara lyhörd för texten, men ändå kunna använda sin egen erfarenhet, fantasi, lekfullhet och skaparförmåga. Om man är osäker på vart man är på väg i processen bör man återvända till texten, vilket man ofta gör om och om igen i bibliodrama.

3.7 Det terapeutiska

Det livstolkande elementet i bibliodramaprocessen gränsar till det terapeutiska. Som ovan nämnts jobbar deltagarna mycket med sina personliga frågor, och den trygga och öppna atmosfären gör ofta att man når väldigt djupt i sitt inre. Man brottas med frågor om bland annat tillit och kärlek så som: ”Är jag värd att älskas?”. Det finns risk att komma åt ömma punkter inom människor. När vi går in i känslorna i det bibliodramatiska arbetet är det också viktigt att vi får ledas ut ur känslorna. Lennart förklarar att man måste vara lyhörd för vad som väckts hos deltagarna. Gunilla betonar att man som ledare behöver vara medveten om sin kompetens. Arbetar man pedagogiskt eller terapeutiskt? Man ska inte ge sig in på saker som man inte har kompetens för att göra, det kan ge allvarliga konsekvenser. Bibliodrama är ingen terapi, men kan ändå påverka terapeutiskt, vilket blir tydligt när man jobbar under en längre period. Britt förklarar att vissa kan tycka att bibliodrama blir för terapeutiskt. Om man känner att arbetet är på väg åt ett allt för terapeutiskt håll får man återknyta till bibeltexten och påminna om att det är den vi håller på att jobba med.

Det finns faror med de terapeutiska tendenserna i bibliodramat, samtidigt som det ibland kan uppfattas som en tillgång. Nina förklarar att det finns en helande och själavårdande dimension i bibliodramat.

”Bibliodrama i sig, som form, har en helande och själavårdande funktion därför att man jobbar på det här sättet. [...] Och jag tror att i vår tid, när det är så mycket intryck och man ska sortera och vad ska jag tro på, och ’stepping in – stepping out’, dom stora berättelserna... Det är liksom så mycket fragmentarisering. Det finns mycket tomhetskänslor. Och jag tänker det här att förbinda med traditionen, och att våga vara kvar i nånting... Och just det här upptäckandet att det minsta lilla osäkra senapskornet, frö, kan växa liksom. Alltså, det är sån glädje tycker jag att få vara med i såna processer.”

4. Mina reflektioner om bibliodrama som hermeneutik i praktiken

I följande stycke redogör jag för en del av mina egna tankar kring bibliodramats hermeneutiska funktion och refererar till några av de texter som fanns med som bakgrund till min uppsats inom dramakommunikation.

Utifrån vad som framkommit i min studie ser jag det som att den hermeneutiska funktion är en helt integrerad del av bibliodramat som helhet. Peter talar om att allt i det bibliodramatiska sammanhanget påverkar vår förståelse av texten, till och med dofterna i rummet. Flera av de intervjuade har förklarat att det inte är någon särskild del som bidrar till tolkningen, utan att alla övningar och omständigheter påverkar hermeneutiskt. Detta ser jag som ett uttryck för den holistiska medvetenheten i det bibliodramatiska sammanhanget.

Mycket av det som sker i bibliodramat sker på en tyst och omedveten nivå. Detta är inte unikt för bibliodrama utan förekommer i all bibelläsning vilket man bör vara medveten om. Samuel Laeuchli hävdar att en linjär, rationell metod inte är tillräcklig som tolkningsmodell. Det finns en mängd faktorer som är verksamma på olika nivåer när vi möter en text. Laeuchli visar på tre aspekter som påverkar vår tolkning, tre skäl till att den linjära, rationella modellen är begränsad:

1). Tystnaden. När vi hör en text och tar till oss en berättelse möter vi den ofta i tystnad. Det blir en paus i andra skeenden omkring oss. Innan den kognitiva processen drar igång äger ett förtolkande ögonblick rum. Överförande av texten till oss behöver ord, men det sker också utan orden – inte bara genom det som sägs utan också genom det som inte sägs. Tystnaden är en integrerad del av responsen och interaktionen.

2). Kroppsspråket. När vi läser en text reagerar vi också fysiskt till exempel genom att bli spända eller avslappnade. Vi tar kanske en paus och lutar oss tillbaka i stolen, kanske reser vi oss och går runt i rummet. Vårt lyssnande blir fysiskt genom att vår respons har en fysisk aspekt. Bara det att vi andas när vi hör eller läser en berättelse gör oss involverade i fysisk respons eftersom andningen påverkas av det vi läser. Kommunikationen är både mental och fysisk.

3). Det omedvetna. När vi försöker förstå en text tar vi hjälp av en hel värld av underliggande tankar. När vi till exempel läser texten om hur Gud skapar paradiset och hur människorna går miste om det paradiset, då tänker vi omedvetet in vår egen förlust av eller hopp om ett paradiset.

Dessa tre hermeneutiska skeenden är alltid närvarande och oundvikliga att dras in i. Laeuchli föreslår att vi bör uppmärksamma och tydliggöra detta. På så sätt kan vi bättre förstå vår egen tolkningsprocess (Krondorfer 1992). Jag skulle vilja hävda att den bibliodramatiska hermeneutiken ofta stannar på dessa nivåer (i tystnaden, kroppen och det undermedvetna) så att den förståelse av texten som växer fram uttrycks i kroppen, rörelserna, tystnaden och de estetiska uttrycken lika väl som i orden. Liksom Gunilla säger så är det inte säkert att det är förrän långt senare som deltagarna själva förstår vad de varit med om. Dock tolkar jag intervjun med Britt som att de erfarenheter och upptäckter man gjort genom bibliodramat blir ett berikande bidrag till förståelsen och tolkningen av texten när man möter den vid senare tillfällen.

I studien har det framkommit att ett utmärkande drag för bibliodrama som hermeneutisk metod är att det ger tillgång till många tolkningsperspektiv. Utifrån intervjuerna drar jag slutsatsen att denna perspektivrikedom beror på tre saker. För det första använder sig bibliodramagruppen av en mångfald av metoder. För det andra ger dramat möjlighet att prova olika roller och karaktärer som kan ge erfarenhet av olika sidor av samma situation. För det tredje får deltagarna genom gruppreflektionerna möjlighet att ta del av andras tankar och tolkningar.

Gruppen har en berikande funktion för den bibliodramatiska processen. I intervjun med Gunilla framkommer att själva lyssnandet kan bli till en form av dialog. Detta menar jag är en oerhörd styrka med den bibliodramatiska formen. Genom att inte drivas till att gå i försvar kan vi ge upp våra egna tankar och våga ompröva våra tolkningar, utan att riskera att förlora prestige. Just grundinställningen att alla har rätt att göra sin egen tolkning, och att allas bidrag är lika viktiga framträder som centralt i flera av intervjuerna. Detta märks i bibliodramat bland annat genom att alla tillåts lika utrymme i samtalen. Vad den här studien visar är att det finns en demokratisk strävan i det bibliodramatiska arbetssättet. Hur pass väl demokratin slår igenom i praktiken framkommer dock inte.

I bibliodramat finns det ingen strävan efter att komma fram till en *rätt* förståelse av texten. Ofta är det istället kopplingen till det egna livet som prioriteras. I intervjuerna med Gunilla och Klas framkommer det att de tolkningar som växer fram under ett bibliodrama ofta rör sig på ett individualistiskt plan. Utifrån detta ser jag en risk att man allt för mycket läser texten utifrån sina egna villkor och behov. Samtidigt ser jag det som ett otroligt viktigt bidrag från bibliodramats håll att den enskilde bibelläsaren blir myndigförklarad och att tolkningsföreträdet inte ses som självklart.

Genom intervjuerna framkommer några saker som förklarar värdet av dramaaktiviteten i det bibliodramatiska arbetet. Dels kan vi genom dramat få prova andra vägar i texten ("vad skulle hända *om...*") och på så sätt upptäcka det oförutsägbara. Dramat utgör också en del av de gemensamma upplevelser vi gör i övningarna och på så vis har vi en gemensam referens att samtala kring. Genom upplevelserna laddas orden med känslomässigt innehåll och det ger oss också möjlighet att reflektera utifrån de roller vi antagit under spelets gång.

Den fiktiva tillvaro som dramat inbjuder till kan bli en hjälp att överbrygga klyftan mellan vår egen tid och kultur och den kontext som bibelberättelsen äger rum i. Laeuchli förklarar att genom dramatiseringen flyttar deltagarna själva in i de bibliska händelserna. Vår samtid och Bibelns tid vävs samman och det som sker i dramat händer hela tiden på dessa båda nivåer, i den reella kontexten och i den fiktiva. Många av myternas teman är tidlösa begrepp så som makt och sexualitet och genom att dramatisera berättelserna och väva samman dess kontext med vår egen aktualiserar begreppen. Denna korsning av kontexter sker oundvikligen i all läsning. Inom bibliodrama bejakar man detta möte. Man betonar inte skillnaden mellan då och nu utan försöker hellre relatera till samtida erfarenheter för att bättre förstå de bibliska texterna (Krondorfer 1992).

Som medagerande i ett drama använder deltagarna sig själva som redskap och genom att kroppen aktiveras menar Gunilla och Britt att vi kommer åt mycket av våra egna minnen som är lagrade i kroppen. Jag ser det som att det är därför som den egna livssituationen ibland slår igenom så starkt att bibliodramats huvudfunktion blir livstolkning stället för texttolkning. Vill

gruppen arbeta med tolkning av texten är det därför viktigt att ge många och återkommande tillfällen för att återkoppla till texten för att därigenom hämta material till dramat.

Att bibliodrama har en tendens att bli mer livstolkning än texttolkning kan ses som en svaghet i bibliodramats hermeneutiska funktion. Jag menar att detta blir mest problematiskt om vi ser bibliodramat som en självtillräcklig metod. Använder man däremot den bibliodramatiska metoden som ett komplement till andra metoder och som en parallell process till ett mer exegetiskt arbete så fyller bibliodramat enligt mig en mycket viktig funktion. Som framkommit av intervjuerna fungerar bibliodramat även som ett utforskande av själva tolkningsprocessen och tydliggör de olika tolkningsaspekterna som är verksamma i all typ av tolkning. Vi kan därför, menar jag, genom bibliodramat bli mer medvetna om på vilka grunder vi gör våra tolkningsval. Det blir tydligt att tolkningen av texten sker i relation till bibelläsarens eget liv och sammanhang. Jag ser det som att bibliodramats hermeneutiska funktion på många sätt inte är begränsad till tolkning av texten, utan är en mycket mer övergripande process. Deltagarna får möjlighet att utforska också sin egen inställning till texten och de religiösa berättelserna. Detta ger Klas exempel på då han talar om att man kan få undersöka hur man själv placerar sig i förhållande till Jesus.

I *Tolkning för livet* redogör Cristina Grenholm för den skriftkritiska modellen, genom vilken hon vill visa på vilka grunder en bibelläsare gör sin tolkning. Att räkna med en tvådimensionell tolkningsprocess, där läsaren och texten är det enda som inverkar, är inte tillräckligt. Grenholm utökar den ömsesidiga tolkningsprocessen till tre dimensioner: den textuella, den kontextuella och den teologiska dimensionen. Hon skriver att textens mening uppstår i samspel mellan texten, vår förståelse av omvärlden och vår religiösa föreställningsvärld. Skrifttolkning inkluderar text, liv och teologi och det är missvisande att endast se texten som objekt för bibeltolkning eftersom texten alltid tolkas i relation till våra erfarenheter och förställningar om livet. Det behöver finnas en medvetenhet om att dessa tre dimensioner, den textuella, den kontextuella och den teologiska, ställer bibelläsaren inför en mängd val i tolkningsprocessen och genom att tolka samtliga dimensioner kan läsaren bli medveten om sina val och på så vis ta större ansvar för sin tolkning och får större möjlighet att minska risken för godtycklighet (Eriksson 2004). Jag tänker mig att bibliodrama är en lämplig metod att använda sig av för att synliggöra tolkningsprocessens alla nivåer och dimensioner.

Avslutningsvis vill jag belysa att det finns vissa förutsättningar för att den bibliodramatiska processen ska bli givande. Framför allt handlar det om ett tryggt och öppet klimat och att det finns gott om tid till förfogande så att bibliodramaprocessen kan gå långsamt framåt. Att ledarna har kompetens är också något som är av stort värde.

5. Sammanfattning och mina slutsatser

Det som är utmärkande för bibliodrama som hermeneutisk metod är framförallt det holistiska arbetssättet vilket gör att man rör sig på en känslomässig nivå lika väl som intellektuellt. Det är också tydligt att det tolkande subjektet får stort utrymme, både i fråga om tolkningsfrihet och att ta tillvara på egna erfarenheter. I ett bibliodrama arbetar gruppen utifrån ett utökat textbegrepp där det outtalade och det som står mellan raderna är minst lika viktigt att undersöka som den tryckta texten. Bibliodramat låter deltagaren vara öppen för det oförutsägbara i texten och lägger lite vikt vid förförståelsen. Den tolkning eller förståelse av texten som växer fram uttrycks lika väl i kroppen och genom det estetiska arbetet som i orden.

De bibliodramaledare som jag intervjuat till uppsatsen är alla överens om att bibliodrama inte är en självtillräcklig metod att tolka Bibeln utan bör ses som en del av en mer övergripande tolkningsprocess vilket även innefattar mer traditionellt exegetiskt arbete. Intervjuerna visar att bibliodrama, utöver att utforska bibeltexten, även fungerar som ett utforskande av själva tolkningsprocessen och vårt eget förhållningssätt till Bibeln. Bibliodrama har också en livstolkande funktion.

Bibliodramaledarna menar att det bibliodramatiska arbetssättet fungerar demokratiskt och ger deltagarna självförtroende till att tolka mer självständigt. Ledarna ser det som en styrka att subjektet tillmäts stor betydelse. Dock framkommer det en önskan om att bibliodrama, som oftast ger ett individuellt tolkningsperspektiv, också skulle få fungera mer samhällsinriktat.

Bibliodramaledarna värdesätter även bibliodramat därför att det ger tillgång till många tolkningsperspektiv. Perspektivrikedomen kommer genom de övriga deltagarna i bibliodramat, mångfalden av arbetssätt och genom de olika karaktärerna i texten. En styrka med dramainslagen i bibliodramat är att det möjliggör identifikation.

Jag skulle vilja hävda att bibliodrama främst inte bör ses som en metod att tolka, utan att utforska texter. Detta utforskande bidrar givetvis till vår tolkning, men det finns ingen uttalad slutpunkt i bibliodramat om att nå en tolkning. Det handlar inte främst om att komma fram till en fast innebörd, utan minst lika mycket om att öppna upp texten för helt nya synvinklar.

6. Referenslitteratur

Följande böcker fanns med som referenslitteratur när jag skrev min uppsats i dramakommunikation:

- Bolton, Gavin (2008) *Drama för lärande och insikt*. Diadalos, Göteborg.
- Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber ekonomi, Malmö.
- Engvall, Urban red. (2003) *Bibliodrama – läsa Bibeln med hela kroppen*. MiF 2003:6, Sv. Kyrkan, Uppsala.
- Eriksson, Anne-Louise red. (2004) *Tolkning för livet*. Verbum, Stockholm.
- Fee, Gordon & Stuart, Douglas (2002) *Att läsa och förstå Bibeln*. Libris, Örebro.
- Geels, Anton & Wikström, Owe (1999) *Den religiösa människan*. Natur och kultur, Stockholm
- Gorman, Michael J. (2001) *Elements of Biblical Exegesis*. Hendrickson, Peabody, MA.
- Krondorfer, Björn red. (1992) *Body and Bible: interpreting and experiencing biblical narratives*. Trinity Press, Philadelphia.
- Mitternacht, Dieter & Runesson, Anders red. (2007) *Jesus och de första kristna*. Verbum, Stockholm.
- *Nationalencyklopedin* (1991, 1992) Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs
- O'Toole, John (1992) *The process of drama – negotiating art and meaning*. Routledge, London.
- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Studentlitteratur, Lund.
- Pitzele, Peter A. (1998) *Scripture Windows – toward a practice of Bibliodrama*. Alef Design Group, Los Angeles.

7. Bilaga - intervjufrågor

De här intervjufrågorna användes vid intervjuerna med bibliodramaledarna:

- Berätta vad du arbetar med (eller har arbetat med).
- Hur kom du först i kontakt med bibliodrama?
- Beskriv kortfattat dina tidigare erfarenheter av bibliodrama. Vad var det som fängslade dig?
- Vad innebär bibliodrama för dig? Varför bibliodrama?
- Vad innebär drama för dig?
- Ge exempel på hur du arbetat / arbetar med Bibliodrama.
- I vilka sammanhang lämpar sig bibliodrama?
- Vad betyder Bibeln för dig? Hur och varför ska man läsa och förstå Bibeln, tycker du?
- Vilken typ av texter passar bibliodrama för? Hur väljer man text?
- Hur stor del av bibliodramat handlar om texttolkning? Hur viktig är just texttolkningen i bibliodrama?
- Vilka hermeneutiska/exegetiska frågor är möjliga att ställa i bibliodrama? Vilken typ av frågor hamnar i fokus? Är det någon typ av exegetiska frågor vi inte får svar på genom bibliodrama?
- Vilken typ av bibliodramainslag bidrar till tolkningen? Hur kommer man fram till sin tolkning?
- Vilken typ av tolkningar brukar dyka upp? Vad rör de sig om?
- Vad händer med texten under ett bibliodrama?
- Vad händer med deltagaren i mötet med texten?
- Vad ser du för styrkor med bibliodrama som hermeneutisk metod?
- Vad ser du för svagheter med bibliodrama som hermeneutisk metod?
- Tror du/ hoppas du att bibliodrama kommer att ge något långsiktigt bidrag till vårt förhållningssätt till Bibeltexter? I så fall på vilket sätt?
- Har du något övrigt att tillägga till intervjun?